

Grzegorzczuk, Dariusz

Preferencje polityczne mieszkańców Siedlec w wyborach do parlamentu i samorządu w II Rzeczypospolitej

Rocznik Mazowiecki 10, 67-75

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dariusz Grzegorzczuk

Preferencje polityczne mieszkańców Siedlec w wyborach do parlamentu i samorządu w II Rzeczypospolitej

O żywieniu życia politycznego w dwudziestoleciu międzywojennym sprzyjało kształtowaniu się preferencji politycznych mieszkańców Siedlec. Występowały one najczęściej podczas wyborów do Sejmu i Senatu oraz samorządu miejskiego. Chociaż wyniki wyborów nie mogą stanowić pełnego odbicia nastrojów politycznych, szczególnie dla lat trzydziestych, to dają z pewnością pewien przybliżony obraz ewolucji poglądów politycznych mieszkańców. Społeczeństwo siedleckie przejawiało dużą aktywność polityczną, miasto było siedzibą zarządów powiatowych i okręgowych partii politycznych i organizacji społecznych. Zróżnicowana pod względem społecznym i narodowościowym ludność miasta była szczególnie podatna na różnego typu wpływy polityczne. Działy na terenie grodu między innymi takie partie jak: Związek Ludowo-Narodowy, Obóz Wielkiej Polski, Stronnictwo Narodowe, Obóz Narodowo-Radykalny, Polska Partia Socjalistyczna, Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem, Obóz Zjednoczenia Narodowego, PSL „Wyzwolenie”, PSL „Piast”, Stronnictwo Ludowe, Narodowa Partia Robotnicza, Chrześcijańska Demokracja; a z partii żydowskich Agudas Israel (Związek Izraela), Organizacja Syjonistyczna, Organizacja Syjonistów-Ortodoksów „Mizrachi”, Bund, Poalej Syjon-Lewica, Poalej Syjon-Prawica i inne.

Siedlce interesującego nas okresu były miastem o szczególnej ruchliwości społecznej i strukturze narodowościowo-wyznaniowej. W 1914 r. w granicach administracyjnych miasta mieszkało 35 333 mieszkańców. Rozwój ludności miasta w latach 1914-1939 przedstawia poniższa tabela.

W latach między I a II wojną światową ludność Siedlec wzrosła z 35 333 do 41 294, czyli o 5 961 mieszkańców (ok. 16,8%). Regularny wzrost liczby ludności miasta przerwała I wojna światowa. W 1921 r. ludność miasta stanowiła zaledwie 86,8% stanu sprzed wojny (spadek o 4 657 osób). W latach 1921-1939 ludność grodu wzrosła o 25,7% (10 618 mieszkańców). Najistotniejszy wpływ na strukturę narodowościowo-wyznaniową miały dwie podstawowe grupy etniczne, a mianowicie ludność polska w zdecydowanej większości wyznania katolickiego i ludność żydowska wyznania mojżeszowego. Odsetek Żydów

Tabela 1. Ludność Siedlec w latach 1914-1939

Rok	Ludność	Procent w stosunku do 1914 r.
1914	35333	100
1921	30676	86,82
1931	36931	104,52
1937	38207	108,13
1938	40022	113,27
1939	41294	116,87

Źródło: *Skorowidz miejscowości R.P.*, t. IV, GUS, Warszawa 1924, s. 92; *Drugi powszechny spis ludności z dn. 9 XII 1931*, GUS R.P., woj. lubelskie, Warszawa 1938, s. 34; A. Winter, *Siedlce 1918-1939*, Siedlce 1980, s. 650 (maszynopis); J. Kazimierski, *Miasta i miasteczka na Podlasiu (1808-1914). Zabudowa — Ludność — Gospodarka*, Warszawa 1994, s. 271.

w okresie międzywojennym zmniejszył się z 46,1% w 1921 r. do 39,5% w 1931 r. i 37% w 1939 r.¹

Wybory do Sejmu i Senatu

Pierwszą próbą polityczną dla mieszkańców Siedlec² były wybory do Sejmu Ustawodawczego z 26 I 1919 r. Akcja wyborcza na terenie miasta prowadzona była przez wszystkie partie polityczne z wyjątkiem komunistów, którzy wybory zbojkotowali. Ogółem frekwencja w wyborach do Sejmu Ustawodawczego wyniosła 74,8% uprawnionych do głosowania (w powiecie 78,5%, w siedleckim okręgu wyborczym 79,8%). Najwięcej głosów oddano na listę nr 1 Związku Ludowo-Narodowego, który uzyskał 34,2% (3 603) ważnych głosów, PPS (lista nr 10) uzyskała 10,4% (1 099), Żydowski Narodowy Komitet Wyborczy (lista nr 7) 15,6% (1 641), Bund (lista nr 4) 11,1% (1 165), ortodoksi (lista nr 5) 7,1% (748), Narodowy Związek Robotniczy (lista nr 9) 5,8% (616), Poalej Syjon-Lewica (lista nr 8) 3% (312), Zjednoczenie Stronnictw Demokratycznych (lista nr 3) 2,2% (236), PSL „Wyzwolenie” (lista nr 2) 0,8% (84) uprawnionych do głosowania³.

Sukces wyborczy endecji w całej Polsce i również na Podlasiu nie odnosił się do Siedlec. Lista nr 1 w mieście uzyskała 34,2% głosów, gdy w powiecie 62,9%, a w okręgu 71,3%. Choć endecja była najsilniejszą partią w Siedlcach, pierwsza konfrontacja sił politycznych w mieście zakończyła się nieoczekiwanym sukcesem list żydowskich, które ogółem uzyskały 46,2% głosów. Duża liczba głosów

¹ *Skorowidz miejscowości R.P.*, t. IV, GUS, Warszawa 1924, s. 92; *Drugi powszechny spis ludności z dn. 9 XII 1931*, GUS R.P., woj. lubelskie, Warszawa 1938, s. 34; A. Winter, *Siedlce w okresie II Rzeczypospolitej [w:] Społeczeństwo siedleckie w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne*, pod red. J. R. Szaflika, Warszawa 1981, s. 221.

² Siedlce w wyborach do Sejmu i Senatu wchodziły w skład siedleckiego okręgu wyborczego obejmującego powiaty: siedlecki, sokołowski i węgrowski. Początkowo jako okręg nr 18 do Sejmu Ustawodawczego, okręg nr 3 w wyborach z roku 1922, 1928, 1930 oraz okręg nr 39 w wyborach z 1935 i 1938 r.

³ *Statystyka wyborów do Sejmu Ustawodawczego*, pod red. L. Krzywickiego, Warszawa 1921, s. 31. Wszystkie obliczenia odsetek głosów, jakie podczas kolejnych wyborów do Sejmu i Senatu padły w Siedlcach, zostały w niniejszym podrozdziale dokonane przez autora.

siedleckich Żydów padła na listy syjonistów, ortodoksów i folkistów, którzy otrzymali łącznie 32,1% głosów siedlczan. Socjaliści polscy otrzymali 10,4%, socjaliści żydowscy 14,1%. Wyniki wyborów były pomyślne dla prawicy, aczkolwiek nie dawały jej bezwzględnej dominacji w mieście. Sukces list żydowskich był związany z charakterem narodowościowym miasta i odzwierciedlał podział narodowy w Siedlcach.

Z siedleckiego okręgu wyborczego wybrano 4 posłów, z listy ZLN abp. Józefa Teodorowicza, Juliana Szymborskiego, Edwarda Paczuskiego oraz Władysława Skupa (miejscowego działacza ZLN). Z ramienia PSL „Wyzwolenie” mandat uzyskał Szczepan Ciekot, chłop z siedleckiej wsi Hołubli, który 10 V 1920 r. złożył mandat poselski na rzecz Aleksandra Niedbalskiego⁴.

W końcu lipca 1922 r. Sejm uchwalił nową ordynację wyborczą do Sejmu i Senatu, wyznaczył termin nowych wyborów na 5 listopada do Sejmu oraz na 12 listopada do Senatu⁵. Głównym konkurentem Chrześcijańskiego Związku Jedności Narodowej tzw. „Chjeny” w kampanii przedwyborczej na tutejszym terenie była PPS (lista nr 2) oraz Blok Mniejszości Narodowych (lista nr 16). Frekwencja wyborcza do Sejmu w Siedlcach była niższa niż w 1919 r., wynosiła 69,2% — 10 472 uprawnionych do głosowania (w powiecie 77,5%, w okręgu 78,5%). Chrześcijański Związek Jedności Narodowej (lista nr 8) zdobył w mieście 37,2% (3 895) głosów. Na drugim miejscu uplasowała się PPS 13,5% (1 416), na trzecim Blok Mniejszości Narodowych 23,3% (2 436), na czwartym „Polskie Centrum” 9,9% (1 040) głosów. Inne ugrupowania uzyskały następujące wyniki: Żydowski Robotniczy Komitet Wyborczy (Poalej Syjon-Lewica lista nr 11) 4,8% (500), NPR (lista nr 7) 4% (419), ludowcy żydowscy-fołkiści (lista nr 20) 2,7% (287), Bund (lista nr 4) 2% (210), komuniści — Związek Proletariatu Miast i Wsi (lista nr 5) 1,3% (137), PSL „Piaś” 0,6% (60) oraz PSL „Wyzwolenie” 0,4% (38) głosów⁶. Z okręgu wyborczego wszystkie 4 mandaty poselskie przypadły ChZJN: Marii Holder-Eggerowej, Antoniemu Sadzewiczowi, Julianowi Szymborskiemu i Stefanowi Strusowi⁷.

W tydzień po wyborach sejmowych przeprowadzono pierwsze wybory do Senatu. Frekwencja w dwóch miastach powiatu siedleckiego (Siedlce, Mordy) wyniosła 69,6% (powiat 71,7%). Zwycięstwo ChZJN było wyższe niż przy wyborach do Sejmu i wyniosło 49,7%, Blok Mniejszości Narodowych zdobył 35,9%, a PPS 11,2% głosów⁸.

Układ sił politycznych w mieście na podstawie wyników wyborów znacznie odbiegał od oblicza politycznego regionu; można dostrzec pewne ewolucje w poglądach wyborców, w porównaniu z wyborami z 1919 r. Na terenie miasta poważną siłą stała się prawica oraz stronnictwa żydowskie, socjaliści polscy

⁴ S. Ciekot, *Wspomnienia 1885-1964*, Warszawa 1969, s. 185, 191.

⁵ A. Czubiński, *Dzieje najnowsze Polski*, Poznań 1994, s. 229, 232.

⁶ „Statystyka Polski”, t. VIII, *Wybory do Sejmu i Senatu w 1922*, GUS, Warszawa 1926, s. 17.

⁷ A. Winter, *Siedlce 1918-1939*, Siedlce 1980, s. 24 (mps); *Dzieje Sokółowa Podlaskiego i jego regionu*, pod red. J. Kazimierskiego, Warszawa 1982, s. 189.

⁸ „Statystyka Polski”, t. VIII, *Wybory...*, s. 106. Wszystkie obliczenia procentów głosów w wyborach do Senatu dotyczą dwóch miast: Siedlec i Mórd. Obliczenia własne.

zyskali w porównaniu z 1919 r. Dość spore poparcie mieli komuniści, uzyskując 137 głosów w mieście.

Nowym sprawdzianem zmian nastrojów politycznych były ostatnie, w miarę demokratyczne, wybory do Sejmu i Senatu z 1928 r. „Wybory te — jak pisze A. Próchnik — miały wielkie znaczenie (...) były sądem opinii publicznej nad stronnictwami, które zwyciężyły w wyborach w roku 1922 (...) i nad przewrotem majowym i przemianami, które po przewrocie nastąpiły w obozie rządowym”⁹.

Wybory do Sejmu odbyły się 4 marca przy dość wysokiej frekwencji 68,6% (w powiecie 78,8%, w okręgu 82,5%), unieważniono 694 głosy (5,6%). W wyborach tych endecja (Blok Katolicko-Narodowy) utraciła, trwającą od wyborów do Sejmu Ustawodawczego, pozycję najsilniejszej partii w Siedlcach, uzyskując zaledwie 16,9% (2 097) głosów. Najwięcej głosów zdobyła PPS (lista nr 2) 29,3% (3 626), więcej niż wszystkie siedleckie listy żydowskie łącznie. Na drugim miejscu uplasował się Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem (lista nr 1) 21,3% (2 637). Całkowitą klęskę w mieście poniosły PSL „Wyzwolenie” (lista nr 3) — uzyskało zaledwie 10 głosów, Blok Piastowsko-Chadecki (lista nr 25) 1,4% (174); porażkę również poniósł Blok Mniejszości Narodowych — uzyskał on zaledwie 9,8% (1 217). Jego konkurent, Ogólno-Żydowski Blok Narodowy (ortodoksi), zdobył 2,5% (304) głosów. Wzrosły natomiast wpływy żydowskich socjalistów (listy nr 4 i 5) uzyskały 14,8% (931)¹⁰.

W 1928 r. przełamany został monopol endecji na mandaty poselskie. Posłami z siedleckiego okręgu wyborczego zostali: Aleksander Dębski i Józef Milik z endecji, Zygmunt Graliński z PSL „Wyzwolenie” oraz z BBWR Seweryn Ludkiewicz — prezes Państwowego Banku Rolnego w Siedlcach, który, nie mogąc pogodzić pracy zawodowej z obowiązkami posła, przekazał swój mandat Ignacemu Tomaszkiwiczowi¹¹.

W wyborach do Senatu (11 marca) frekwencja w dwóch miastach powiatu wynosiła 62% uprawnionych do głosowania (powiat 57,1%). Mniejsza frekwencja wyborcza świadczyła, że mieszkańcy miasta nie przykładali do tych wyborów tak wielkiego znaczenia jak do wyborów do Sejmu. BBWR uzyskał 17,2% głosów (1 489), PPS 26,6% (2 307), Blok Mniejszości Narodowych 19,9% (1 463), Blok Katolicko-Narodowy 21,2% (1 840) oraz Ogólno-Żydowski Blok Narodowy (ortodoksi) 14,4% (1 246). W porównaniu z wynikami do Sejmu wyższy procent głosów uzyskały Blok Katolicko-Narodowy, Blok Mniejszości Narodowych oraz Ogólno-Żydowski Blok Narodowy, mniej głosów padło na listę BBWR¹².

Sytuacja wewnętrzna w kraju po wyborach 1928 r. była trudna. Obóz rządowy, nie osiągnąwszy zamierzonego sukcesu w wyborach 1928 r., paraliżował funkcjonowanie Sejmu II kadencji. Opozycja konsolidowała się poprzez działalność Centrolewu (koalicji sześciu antyrządowych stronnictw legalnych: PSL

⁹ A. Próchnik, *Pierwsze piętnastolecie Polski niepodległej*, Warszawa 1983, s. 218.

¹⁰ „Statystyka Polski”, t. X, *Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu w 1928*, GUS, Warszawa 1930, s. 4; A. Winter, *Siedlce 1918-1939*, s. 29; Archiwum Państwowe w Siedlcach (dalej: APS), Starostwo Powiatowe Siedleckie (dalej: SPS), *Sprawozdanie Sytuacyjne* (dalej: Spr. Syt.) nr 10, 29 II – 7 III 1928, sygn. 13 k. 33.

¹¹ A. Winter, *Siedlce 1918-1939*, s. 29; *Dzieje Sokolowa...*, s. 191.

¹² „Statystyka Polski”, t. X, *Statystyka wyborów...*, s. 127.

„Piast”, ChD, NPR, PSL „Wyzwolenie”, Stronnictwo Chłopskie i PPS). 29 VIII 1930 r. prezydent przed upływem kadencji rozwiązał Sejm i Senat. Nowe wybory rozpisano na 16 i 23 listopada. Ten fakt wzmógł jeszcze bardziej konflikt między rządem a opozycją. W nowych warunkach powołano blok wyborczy Centrolewu „Związek Obrony Praw i Wolności Ludu”. Tymczasem w nocy z 9 na 10 września nastąpiły aresztowania działaczy opozycji¹³.

W atmosferze terroru politycznego i nadużyć wyborczych odbyły się 16 XI 1930 r. wybory do Sejmu. Uprawnionych do głosowania w Siedlcach było 17 496 mieszkańców, głosowało 11 419, a więc 65,4% (w powiecie 70,4%, w okręgu 76,9%) lecz 28,3% (3 243) oddanych głosów uznano za nieważne (w powiecie 35,2% — 14 043, w okręgu 44,8% — 49 342). Uwzględniając jedynie głosy ważne, sukces wyborczy odniósł niewątpliwie BBWR, żydowskie ugrupowania mniejszościowe oraz Stronnictwo Narodowe. Wyniki były następujące: BBWR (lista nr 1) uzyskała 61,2% (5 867) głosów, Stronnictwo Narodowe (lista nr 4) 19,1% (1 832) oraz listy żydowskie nr 6 i 17 otrzymały razem 19,7% (1 893) głosów. Wśród unieważnionych list znajdowała się lista stronnictw Centrolewu. W wyborach do Senatu brało udział w Siedlcach i Mordach 61,7% uprawnionych (w powiecie 54%), unieważniono w tych dwóch miastach „zaledwie” 179 głosów (w powiecie 5,1% — 1 144). W wyborach do Senatu zdecydowanie wygrał blok rządowy, uzyskując ponad 50% głosów¹⁴. Adam Próchnik oceniał, że „wyniki wyborów w warunkach w jakich zostały one przeprowadzone, nie dają żadnego istotnego obrazu stanu politycznego kraju”¹⁵ i miasta.

Do Sejmu III kadencji uzyskali mandaty: z listy nr 1 Feliks Grzymała, Ignacy Tomaszewicz i wiceprezydent Siedlec Sławomir Łaguna oraz z listy nr 4 dotychczasowy poseł Józef Milik¹⁶.

Wybory sejmowe z 8 i 15 IX 1935 r. zakończyły się „zwycięstwem” BBWR. W nowej ordynacji wyborczej pozbawiono społeczeństwo i partie opozycyjne prawa zgłaszania swych kandydatów na posłów, a zarazem ograniczono prawo wyborcze przez podniesienie cenzusu wyborczego. Według ordynacji prawo to przysługiwało tylko Okręgowemu Zgromadzeniu Wyborczemu, w skład którego wchodził przedstawiciel samorządu, związków zawodowych, stowarzyszeń. Wybory przekształciły się w dwustopniowe „głosowanie”¹⁷. 14 sierpnia na Okręgowym Zgromadzeniu Wyborczym na zgłoszonych 11 kandydatów, w prawyborach wybrano 5 kandydatów do Sejmu. Powszechny bojkot wyborów przez społeczeństwo i partie opozycyjne sprawił, że wzięło w nich udział w powiecie jedynie 46% (35 339), w okręgu 39% (62 279) uprawnionych. W wyniku głosowania w całym okręgu mandaty zdobyli: Marian Dehnel (7 728) i Piotr Szumowski (30 975) — spółdzielca z Siedlec¹⁸.

¹³ A. Czubiński, op. cit., s. 357-358.

¹⁴ „Statystyka Polski”, *Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu w 1930*, cz. 4, GUS, Warszawa 1938, s. 3, 125.

¹⁵ A. Próchnik, op. cit., s. 316.

¹⁶ A. Winter, Siedlce 1918-1939, s. 36; *Dzieje Sokółowa...*, s. 192.

¹⁷ A. Czubiński, op. cit., s. 402-403. Sejm miał się składać z 208 posłów wybieranych na pięcioletnią kadencję w 104 dwumandatowych okręgach, natomiast Senat z 96 senatorów 32 z nich powoływał prezydent, a 6 wybierano w okręgach (odpowiadających terytorium województwa).

W wyborach do Sejmu V kadencji z 6 i 13 XI 1938 r. „sukces” odniosła lista Obozu Zjednoczenia Narodowego, powołanego w lutym 1937 r. 13 października Okręgowe Zgromadzenie Wyborcze w prawyborach wybrało 4 kandydatów na posłów. Partie opozycyjne, podobnie jak w 1935 r., wzywały do bojkotu wyborów. Do Sejmu wybrani zostali Józef Frąckowiak (62 898) i Piotr Szumowski (60 265)¹⁹. Wybory te nie odzwierciedlały nastrojów i oblicza politycznego społeczeństwa siedleckiego.

Wybory samorządowe

Po wyborach do Sejmu Ustawodawczego drugim ważnym wydarzeniem dla mieszkańców miasta były wybory do Rady Miejskiej. Odbyły się one jesienią 1920 r., w parę tygodni po opuszczeniu Siedlec przez Armię Czerwoną, kiedy życie społeczno-polityczne powracało dopiero do normy. Na 11 922 uprawnionych do głosowania udział w wyborach wzięło 1 841, a więc 15,4%. Z ramienia klasowych związków zawodowych, zrzeszeń gospodarczych i PPS weszło do Rady pięciu radnych. Olbrzymią większość radnych stanowiło apolityczne mieszczaństwo, które ze swego grona wybrało magistrat z prezydentem Stanisławem Szymańskim (XII 1920 – VII 1922 r.)²⁰. Po krótkiej prezydenturze Szymańskiego w lipcu 1922 r. wybrano nowy Zarząd na czele z endekiem Pawłem Wolfke (VII 1922 – VII 1927 r.)²¹.

Rada Miejska, wybierana w wyborach powszechnych, była organem uchwalającym i kontrolującym Zarząd Miasta. Magistrat złożony był z prezydenta, wiceprezydenta i ławników. Członków Zarządu Miejskiego wybierała Rada Miejska. Zakres działalności samorządu rozciągał się na sprawy gospodarcze, kulturalne, oświatowe i zdrowia publicznego²².

Funkcję prezesa siedleckiej Rady Miejskiej I kadencji pełnił Zygmunt Neuman. Największy wpływ na działalność Rady i Zarządu miała prawica kierowana przez prezydenta P. Wolfkego. Z powodu nieporozumień między Magistratem a Radą na tle gospodarki miejskiej, prowadzonej przez ówczesnego prezydenta, wystąpili z Rady przedstawiciele PPS-u, NPR-u, związków zawodowych, niektórzy radni pravicowi i Żydzi z prezesem siedleckiej Rady Miejskiej Z. Neumanem na czele. Wystąpienie 18 radnych spowodowało zdekompletowanie Rady, co z kolei było powodem rozpisania na 1 VI 1924 r. wyborów

¹⁸ A. Winter, *Siedlce 1918-1939*, s. 39; P. Matusak, A. Winter, *Siedlce 1918-1939* [w:] *Siedlce 1448-1995*, pod red. E. Kospath-Pawłowskiego, Siedlce 1996, s. 82; *Dzieje Sokółowa...*, s. 192.

¹⁹ A. Winter, *Siedlce 1918-1939*, s. 45-46; P. Matusak, A. Winter, op. cit., s. 82-83; *Dzieje Sokółowa...*, s. 193.

²⁰ Pierwszym burmistrzem Siedlec po odzyskaniu niepodległości był Stefan Sołtykowski, który pełnił swe obowiązki w dniach 11-17 XI 1918 r., po nim funkcję burmistrza objął Edmund Kościacz, który sprawował ją od listopada 1918 do grudnia 1920 r. Prezydentami oprócz wymienionego Stanisława Szymańskiego byli: Paweł Wolfke od lipca 1922 do 18 VII 1927 r., Ignacy Kubecki od 18 VII 1927 do VIII 1930 r., Sławomir Łąguna od II 1931 do VI 1939 r., ostatnim prezydentem Siedlec przed wybuchem II wojny światowej był Marian Grabowski od czerwca do września 1939 r. Por. W. Więch-Tchórzewska, *Wykaz osób pełniących ważne funkcje*, aneks 3, [w:] *Siedlce 1448-1995*, pod red. E. Kospath-Pawłowskiego, Siedlce 1996, s. 324-325.

²¹ A. Winter, *Siedlce 1918-1939*, s. 22, 54.

²² J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia państwa i prawa polskiego*, Warszawa 1976, s. 542-543.

uzupełniających²³. W wyborach uzupełniających zgłoszono dwie listy wyborcze: pierwsza Polskiego Komitetu Wyborczego (lista inteligencka, w skład jej wchodziłi przedstawiciele urzędników, nauczycieli, duchowieństwa, wolnych zawodów, kupiectwa, rzemiosła i robotników), a druga Rolników Podmiejskich (lista ogrodniczo-rolnicza). Z listy Polskiego Komitetu Wyborczego do Rady weszło 16 radnych, z listy właścicieli gruntów podmiejskich 2 radnych. Wybory te zostały zbojkotowane przez PPS, NPR, ugrupowania żydowskie, jak i przez większość społeczeństwa miasta. Spośród 6 670 uprawnionych do głosowania stanęło do wyborów uzupełniających zaledwie 825 uprawnionych (12,4%), a więc mniej niż w wyborach z 1920 r. Na osiemnastu nowo wybranych radnych było pięciu urzędników, pięciu nauczycieli, trzech rzemieślników, dwóch lekarzy, po jednym adwokacie, kupcu i rolniku²⁴. Przewodniczącym uzupełnionej Rady Miejskiej został Stanisław Szymański z Chrześcijańskiej Demokracji; ustąpił on pod koniec 1926 r., a 26 XII 1926 r. na jego miejsce wybrano Władysława Szwedowskiego, dyrektora prywatnej szkoły średniej²⁵. Ogół społeczeństwa Siedlec domagał się całkowitych wyborów, czemu dawał wyraz na licznych zebraniach i zgromadzeniach, zwoływanych przez różne grupy społeczne i polityczne²⁶.

Wybory do Rady Miejskiej z 29 V 1927 r. wykazały wzrost sympatii politycznych mieszkańców Siedlec dla partii lewicowych. Do wyborów stanęły 4 listy polskie i 8 żydowskich. Spośród 17 245 uprawnionych, w głosowaniu uczestniczyło 9 522 osób, a więc 55,2%, wybierając 29 radnych²⁷. Skład społeczno-polityczny siedleckiej Rady Miejskiej ilustruje poniższa tabela.

Tabela 2. Wyniki wyborów samorządowych w Siedlcach z 29 V 1927

Lista	Liczba głosów	%	Liczba mandatów
PPS	2706	28,4	9
Endecja (łącznie z Chadecją)	1033	10,8	3
Właściciele nieruchomości	1095	11,5	4
Blok Pracy (prorządowy)	1001	10,5	3
Polacy	5835	61,3	19
Żydzi	3687	37,2	10
Ogółem	9522	100	29

Źródło: A. Winter, Siedlce 1918-1939, s. 57, „Placówka” (1927), nr 21, nr 23.

²³ A. Winter, Siedlce 1918-1939, s. 50; APS, SPS, Spr. Syt. za marzec 1924, sygn. 8 k.9.

²⁴ A. Winter, Siedlce 1918-1939, s. 50-51; P. Matusak, A. Winter, op. cit., s. 84-85; APS, SPS, Spr. Syt. za maj 1924 sygn. 8, k. 21; ibidem: Dodatkowy meldunek sytuacyjny z 30 V 1924, k. 24.

²⁵ APS, SPS, Spr. Syt. za czerwiec 1924, sygn. 8, k. 30; ibidem: Spr. Syt. za grudzień 1926, sygn. 10, k. 45.

²⁶ A. Winter, Siedlce 1918-1939, s. 52-55; APS, SPS, Spr. Syt. za styczeń 1926, sygn. 10 k. 2-3.

²⁷ A. Winter, Siedlce 1918-1939, s. 56; APS, SPS, Spr. Syt. za kwiecień 1927, sygn. 11 k. 10, „Placówka” 1927, nr 18.

Najwięcej głosów w wyborach do Rady Miejskiej II kadencji uzyskała PPS 28,4%, wobec 13,5% w wyborach sejmowych 1922 r., uzyskując 9 z 29 mandatów. Stronnictwa prawicowe wraz z Chrześcijańską Demokracją otrzymały 10,8% ważnych głosów, wobec przeszło 37% uzyskanych w wyborach sejmowych w 1922 r. Lista prorządowego Bloku Pracy zdobyła 10,5% głosów i 3 mandaty. Lista właścicieli nieruchomości uzyskała 11,5% głosów i 4 mandaty. Ogółem wszystkie listy żydowskie uzyskały w sumie 37,2% głosów i 10 mandatów (ortodoksi 3, po dwa: Poalej Syjon-Prawica, Poalej Syjon-Lewica i Bund, rzemieślnicy żydowscy 1). Wybory do władz lokalnych w Siedlcach wygrały partie lewicowe. Na lewicy w radzie zasiadali: posłowie PPS, Bund, Poalej Syjon-Lewica, NPR oraz przedstawiciel żydowskich rzemieślników Adolf Himelszajn; w centrum chadecy; a na prawicy endecy, posłowie porządowego Bloku Pracy oraz żydowscy ortodoksi²⁸.

Rada wybrała na swego przewodniczącego Aleksandra Feista, przywódcę miejscowego PPS-u. 11 VII 1927 r. odbyły się wybory do Magistratu. Spośród trzech kandydatów na prezydenta miasta wybrano Ignacego Kubeckiego z ramienia PPS, głosami: PPS, Bundu, Poalej Syjon-Lewicy i jednego radnego z Bloku Pracy, wiceprezydentem został Sławomir Łąguna²⁹. Z początkiem sierpnia 1930 r. Minister Spraw Wewnętrznych, na wniosek wojewody lubelskiego, zawiesił, a następnie odwołał prezydenta Siedlec I. Kubeckiego „za rzekomą złą gospodarkę funduszami miasta”. Była to decyzja polityczna, związana z tarciami między radnymi prorządowymi a pepeesowskimi. Funkcję prezydenta Rada powierzyła dotychczasowemu wiceprezydentowi Sławomirowi Łagunie³⁰.

W wyborach do Rady Miejskiej w Siedlcach z dnia 27 V 1934 r. frekwencja wynosiła 65% uprawnionych do głosowania. Do wyborów wystawiono dwie listy: Bloku Współpracy Gospodarczej i PPS. Wybory zakończyły się sukcesem Bloku Współpracy, który uzyskał 25 mandatów, a mniejszość żydowska 8. Wyniki te radykalnie zmieniły oblicze Rady na prorządowy. 11 X 1934 r. dokonano wyboru nowego Zarządu Miasta. Funkcję prezydenta Rada powierzyła dotychczasowemu prezydentowi S. Łagunie (BBWR), a wiceprezydentem został Stanisław Zdanowski (BBWR). Oprócz tego w skład Rady weszło dwóch ławników z BBWR, po jednym z Klubu Narodowego i mniejszości żydowskiej³¹.

Ostatnie przed wojną wybory do siedleckiej Rady Miejskiej odbyły się 21 V 1939 r. Wystawiono wówczas 7 list wyborczych: PPS, Polskiego Komitetu Wyborczego (OZN, PPS d. Frakcja Rewolucyjna, rzemieślnicy i kupcy), Niezależnego Komitetu Wyborczego (Stronnictwo Narodowe ze Stowarzyszeniem Właścicieli Nieruchomości) oraz 4 listy żydowskie. W wyborach samorządowych PPS uzyskał 37,5% głosów i 12 mandatów, Niezależny Komitet Wyborczy zdobył 6 mandatów, Polski Komitet Wyborczy 10, z list żydowskich Poalej Syjon-Prawica i Zjednoczony Blok Żydowski uzyskały po 2 mandaty. Prezydentem

²⁸ APS, SPS, Spr. Syt. nr 12, 2 VIII – 9 VIII 1927, sygn. 12 k. 55.

²⁹ Ibidem: nr 8, 5 VII – 12 VII 1927, k. 30; nr 12, 2 VIII – 9 VIII 1927, k. 52-53.

³⁰ A. Winter, Siedlce 1918-1939, s. 60, 61; „Gazeta Podlaska” 1931, Nr 6.

³¹ A. Winter, Siedlce 1918-1939, s. 62-63; P. Matusak, A. Winter, op. cit., s. 85.

miasta został Marian Grabowski z PPS, który sprawował swą funkcję do wybuchu wojny³². Wybory do Rady Miejskiej tuż przed II wojną światową wykazały ewolucję nastrojów politycznych mieszkańców Siedlec w kierunku osłabienia wpływów prorządowych i wzmocnienia pozycji PPS i endecji. Wybuch wojny przerwał działalność Rady.

*

Podsumowując możemy stwierdzić, że okres międzywojenny w Siedlcach charakteryzował się znacznym wzrostem aktywności społeczno-politycznej społeczeństwa. Miasto było głównym centrum życia politycznego powiatu i regionu, tu mieściły się siedziby regionalnych kierownictw partii politycznych, tak polskich, jak żydowskich. Układ sił politycznych ulegał zmianie. W latach dwudziestych poważną siłą polityczną była endecja, PPS, a w środowisku żydowskim Bund, Poalej Syjon i ortodoksi. W 1928 r. przełamany został monopol endecji jako najsilniejszego ugrupowania w mieście na rzecz PPS i BBWR. Wybory lat trzydziestych, począwszy od „brzeskich” poprzez lata 1935 i 1938, nie stanowią w pełni odbicia preferencji i nastrojów politycznych mieszkańców Siedlec, ze względu na fałszerstwa, niedemokratyczną ordynację wyborczą i bojkot wyborów przez społeczeństwo i partie opozycyjne. Jeśli chodzi o Radę Miejską, to rezultatem wspomnianych zmian politycznych były rządy prawicy w latach 1920-1927, rządy lewicy na czele z PPS w latach 1927-1934 i rządy obozu sanacyjnego od 1934 do 1939 r. Partie polityczne w Siedlcach kształtowały opinie i postawy polityczne mieszkańców. Podstawowymi formami ich oddziaływania na ludność były: wiece, zebrania, manifestacje oraz propaganda prasowa (broszury, ulotki). Wspomniany okres dał też miastu wspa-
niałe kadry organizatorów i przywódców partyjnych takich jak: Stefan Baranicki, Aleksander Feist, Marian Grabowski (PPS), Ziemowit Gliński, Władysław Skup, Zygmunt Chrzanowski, Czesław Dmowski (endecja), Adam Wyrzykowski (NPR), Wincenty Żelazowski, Szczepan Ciekot, Aleksander Niedbalski (PSL „Piast”, SL), Sławomir Łaguna (BBWR, OZN), Antoni Anusiak (BBWR), Piotr Szumowski (BBWR, OZN), Lewi Gutgeld, Abraham Mandelman (ortodoksi), Uszel Orzeł, Maksymilian Schlejcher, Mordko Czarny (syjoniści), Mosze Altuszer, Józef Fiszman, Beniamin Kramarz (Bund), Jusek Słuszny (Poalej Syjon-Lewica).

³² A. Winter, Siedlice 1918-1939, s. 69-70; P. Matusak, A. Winter, op. cit., s. 85-86.